

УДК : 353 : 32

Бурик Зоряна Михайлівна

старший викладач кафедри економічної політики та економіки праці
Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
кандидат наук з державного управління

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Анотація. У науковій статті розглянуто становлення концептуальних основ сталого розвитку. Наведено трактування сутності та складових сталого розвитку території. Окреслено основні принципи сталого розвитку регіону в сучасних українських реаліях.

Ключові слова: регіон, сталий розвиток, економічний розвиток, принципи розвитку.

Бурик З.М. Формирование концепции устойчивого развития региона

Аннотация. В научной статье рассмотрено становление концептуальных основ устойчивого развития. Приведены трактовки сущности и составляющих устойчивого развития территории. Очерчены основные принципы устойчивого развития региона в современных украинских реалиях.

Ключевые слова: регион, устойчивое развитие, экономическое развитие, принципы развития.

Buryk Z. M. The formation of the concept of sustainable development of the region

Annotation. In the scientific article the formation of the conceptual framework of sustainable development. The above interpretation of the essence and components of sustainable development of the territory. Outlines the main principles of sustainable development of the region in modern Ukrainian realities.

Key words : region, sustainable development, economic development, principles of development.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сталий розвиток регіону – це розвиток, що задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Концепцію сталого розвитку можна інтерпретувати по-різному, але за своєю суттю це підхід до регіонального розвитку, який функціонує для збалансування різних конкурентних потреб – екологічних, соціальних та економічних, з якими стикається суспільство. Слід зазначити особливу важливість проблем сталого розвитку в сучасних умовах господарювання, що зумовлюється недостатністю ресурсного забезпечення, на що

акцентується урядами багатьох держав, громадськими організаціями, ученими, пересічними громадянами. Потрібне формування нової парадигми регіонального розвитку, що враховує минулий досвід і відповідає сучасним реаліям.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню процесів сталого розвитку присвячено наукові праці таких іноземних та вітчизняних науковців: Г. Брундланд [11], Г. Дейлі [13], Г. Кларк [12], Д. Медоус [15], Б. Хьюс [14], А. Оніші [16] та ін. Особливої уваги заслуговують трактування сутності сталого розвитку регіону Г. Гутмана [1], О. Захарченка [2], М. Калинчикова [3], О. Кузнецова [4], Л. Мельника [5], А. Піковського [7], І. Сигова [8] та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте в сучасних умовах розвитку не сформовано загальноприйнятого формулювання сутності сталого розвитку, виникають труднощі і з практичним застосуванням концепції сталого розвитку на регіональному рівні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних основ концепції сталого розвитку, вивчення трактування сутності сталого розвитку, узагальнення складових і принципів сталого розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Стратегічне планування сталого розвитку територій є одним із найбільш перспективних та оптимізованих механізмів щодо формування довготермінової політики на регіональному рівні в умовах потреби збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку територій.

Сталий розвиток регіонів є основою поступального розвитку країни, а впровадження його принципів – передумовою інтеграції України в європейське співтовариство. Теорія сталого розвитку перебуває на стадії становлення. Досі залишається багато суперечних і невирішених питань.

Наукове співтовариство хвилює насамперед питання про те, чи можна взагалі говорити про сталість динамічної системи, якщо у філософському розумінні вона уявляється як перебування в одному стані на протигагу змінності. Без створення міцного методологічного фундаменту, без наукового обґрунтування дій на всіх ієрархічних рівнях управління вирішити проблему сталості неможливо.

Поняття «сталий розвиток» сягає корінням XII ст. Однак упродовж останніх п'яти десятиліть сутність цього поняття значно розширилася. Перше використання терміна *стійкий розвиток* у сучасному сенсі було зафіксовано на засіданні Римського клубу 1972 року у класичній доповіді з теми «Межі зростання», яку було складено групою вчених на чолі з Д. Медоус. Описуючи бажаний стан глобальної рівноваги, автори використали слово *стійкий*: «Ми шукаємо формування моделі, що становить світову систему, яка є стійкою без раптового і неконтрольованого розпаду і здатна до задоволення основних матеріальних потреб усього населення» [15, с. 62-65].

У 1980-ті роки основи інноваційної економічної теорії сталого розвитку системно висвітлено в монографії «По́за зростанням: економічна теорія сталого розвитку» («англ. *Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development*») провідного дослідника економічних аспектів забруднення довкілля Г. Дейлі [13, с. 93]. Опираючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, Г. Дейлі логічно тлумачить термін *сталий розвиток* як означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів) щодо збереження довкілля, ліквідації, експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і груп населення, зокрема за етнічними, расовими чи статевими ознаками [13, с. 96].

Сьогодні сформовано декілька методологічних підходів до визначення сталості та сталого розвитку, проте найбільш визнаними і

прийнятними є ті, що були викладені 1987 року в доповіді «Наше спільне майбутнє» Г. Брундланд, що надала основної уваги необхідності «сталого розвитку» як такого, який забезпечує потреби нинішнього покоління без завдання шкоди щодо можливості майбутнього покоління задовольнити свої власні потреби [11]. На думку вченої, сталий розвиток містить у собі два ключових поняття [11]: потреби, зокрема основні потреби бідного населення світу; обмеження технології та соціальної організації, що залежать від здатності навколишнього середовища задовольняти теперішні і майбутні потреби.

Таке трактування, на нашу думку, є виправданим з погляду привернення додаткової уваги не лише до економічного, але й до соціального розвитку та розвитку навколишнього природного середовища.

Ідеї сталого розвитку було офіційно проголошено на Міжнародній конференції з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро United Nations Conference on Environment and Development (Earth Summit), що розглядала навколишнє середовище і соціально-економічний розвиток як взаємопов'язані і взаємозалежні галузі. У головному документі, прийнятому на цій конференції, – «Порядку денному на XXI століття» (Agenda 21) – сталий розвиток пов'язується з гармонійним досягненням таких цілей, як висока якість навколишнього середовища і здорова економіка для всіх народів світу, задоволення потреб людей [9].

Сьогодні модель сталого економічного розвитку ґрунтується на доктрині сталого розвитку, що становить собою сукупність ідей, концепцій, положень і постулатів різних наук, зокрема філософії, соціології, економіки, екології, які вже лягли в основу документів ООН та окремих країн [10, с. 36].

Надалі теоретичні дослідження щодо ідеї пошуку раціонального суспільного розвитку лише активізувалися. Різні аспекти проблеми стають предметом наукових дискусій. Економісти в сучасних умовах фокусують

свою увагу на сталості, маючи на увазі насамперед економічне, промислове зростання, добробут, прибуток, нагромадження капіталу. Значна увага також надається застосуванню техніко-екологічної оцінки. Деякі трактування сутності сталого розвитку регіону наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Трактування сутності сталого розвитку регіону

| №№ пп | Група авторів | Трактування |
|----------|---|--|
| 1 | Г. Гутман, А. Мирєдов, С. Федін [1] | Сталий розвиток регіону – такий стан соціоеколого-економічної системи, за якого існують потрібні умови і передумови для прогресивного руху вперед, для підтримки внутрішньої і зовнішньої рівноваги, для забезпечення поступового переходу економіки від простих явищ до складних, тим самим відбувається формування умов для її переходу в якісно новий стан. |
| 2 | О. Кузнецов, Б. Большаков [4] | Сталий розвиток – це неперервний процес задоволення потреб теперішнього і майбутніх поколінь. Він включає дві групи понять: по-перше, необхідні для збереження і розвитку потреби та можливості, по-друге, потреби, що накладаються на можливість задовольняти обмеження, зумовлені станом технологій і організацією суспільства. |
| 3 | А. Піковський, І. Орлова [7] | Сталий розвиток – це форма соціального й економічного розвитку, яка оптимізує економічні та соціальні блага, доступні в сьогодні, без створення загрози потенційної можливості мати ці блага в майбутньому. |
| 4 | М. Калинин [3] | Сталий розвиток – це такий розвиток економічної, політичної, соціальної та екологічної сфер з притаманним їм як внутрішня характеристика прагненням до рівноваги і скорочення диспаритету, що забезпечує збалансування, поступальний рух регіону, наслідком чого має стати поліпшення життя людей. |
| 5 | І. Сигов [8] | Сталий розвиток – це такий розвиток, яке забезпечує задоволення потреб сьогодення, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. |

Відповідно концепцію сталого розвитку регіону можна трактувати як новітню концепцію керованого розвитку, що визначає потребу формування балансу між економічними, політичними, культурними потребами розвитку регіону з урахуванням екологічних потреб з метою захисту інтересів майбутніх поколінь і створення безпечного довкілля.

Концепція «сталого розвитку» визначає взаємозв'язок і баланс економічних, соціальних, екологічних, інституційних та інноваційно-технологічних компонентів з метою максимізації добробуту людини без ускладнення можливостей для майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, що визначається сучасними науковцями як «сталий розвиток» [10, с. 36] (рис. 1.).



Рис. 1. Складові сталого розвитку території *

* власна розробка автора

У найширшому сенсі стратегію сталого розвитку спрямовано на сприяння гармонії у суспільстві – між людством і природою. У контексті сучасного розвитку потрібним є реформування політичної системи, що забезпечує ефективну участь громадян в ухваленні рішень, економічної системи, яка здатна генерувати інновації та нові технічні знання на самостійній і стійкій основі соціальної системи.

Реалізація державної політики щодо сталого розвитку має ґрунтуватися на відповідності стратегії довгострокового характеру, основу якої складає стратегічне планування. Від того, наскільки правильно

поставлено і структуровано стратегічні завдання, наскільки раціонально використовуються ресурси для їх вирішення і наскільки послідовні заплановані заходи, залежить успішність реалізації сталого регіонального розвитку і, як наслідок, зовнішнього та внутрішнього середовища регіону.

Стратегічними імперативами сталого розвитку територій постають:

1. Пожвавлення економічного та промислового зростання.
2. Зміна якості економічного і соціального зростання.
3. Задоволення основних потреб населення.
4. Забезпечення сталого рівня якості життя населення.
5. Збереження та зміцнення ресурсної бази.
6. Переорієнтація технології та управління ризиками.
7. Злиття довкілля та економіки в процесі ухвалення рішень.

Ключовими напрямками сталого розвитку регіонів згідно з Національною Парадигмою сталого розвитку України визначено [6, с. 62]: забезпечення єдиної цілісної моделі соціального, економічного та екологічного розвитку регіону; зростання добробуту населення регіону; забезпечення динамічного соціально-економічного зростання; збереження навколишнього середовища та раціональне використання й відтворення природно-сировинного потенціалу; задоволення потреб населення регіону на основі розбудови високоефективної економіки та системи управління господарським комплексом; стимулювання структурних перетворень економіки регіону.

У світовій практиці під час оцінювання сталого розвитку територій використовуються такі індикатори: якість життя (економічні, екологічні, соціально-інституційні та ступеня гармонізації) та безпека життя. Сумарний ефект індикаторів становить індекс сталого розвитку. 2013 року серед 113 країн світу найвищий рівень індексу сталого розвитку мали Швейцарія, Швеція, Ісландія, Норвегія, Австралія та Фінляндія (2,922-2,892); найнижчий – Узбекистан, Нігерія, Зімбабве, Бангладеш, Пакистан

(1,434-1,341). Країни СНД займають такі позиції в рейтингу: Росія – 54 місце з індексом 1,990; Казахстан – 68 (1,895); Україна – 70 (1,883) відповідно [2].

Особливості перспективного планування сталого розвитку регіону визначається можливостями зниження невизначеності в майбутньому. Визначальними в напрацюванні орієнтирів сталого розвитку є принципи Європейської Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні, Національної парадигми сталого розвитку. Серед ключових принципів та умов регіонального зростання і розвитку варто виокремити системність, наукове обґрунтування, економічність і результативність, прозорість та інформативність у формуванні регіональної політики забезпечення сталого розвитку.

Висновки з даного дослідження. Отже, сталий розвиток регіону є складовою сталого розвитку держави та світового розвитку і формується на основі обґрунтування економічних, екологічних та соціальних цілей та завдань. Управлінську діяльність щодо забезпечення сталого розвитку спрямовано на напрацювання стратегічних рішень, що передбачають установлення таких цілей і стратегій поведінки об'єктів управління, реалізація яких забезпечує їх ефективне функціонування в довгостроковій перспективі та швидку адаптацію до особливостей зовнішнього середовища.

Перспективи подальших розвідок. Перспективами подальших досліджень можуть бути напрацювання заходів удосконалення правової та організаційної систем держави для забезпечення сталого розвитку її регіонів.

Список використаних джерел

1. Гутман Г. В. Управление региональной экономикой / Г. В. Гутман. – М., 2001. – 176 с.
2. Захарченко О. В. Оцінка та проблеми сталого розвитку у світі [Електронний ресурс] / Захарченко О. В. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?

3. Калининков М. Ю. Теоретико-методические основы концепции устойчивого развития региона / М. Ю. Калининков // Региональная экономика: теория и практика. – 2005. – № 9 (24). – С. 14.
4. Кузнецов О. Л. Устойчивое развитие: научные основы проектирования в системе природа – общество – человек / О. Л. Кузнецов. – СПб., 2008. – 240 с.
5. Мельник Л. Г. Основи стійкого розвитку: посібник для післядипломної освіти / Л. Г. Мельник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 383 с.
6. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б.Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.
7. Пиковский А. А. Устойчивое развитие и культура / А. А. Пиковский, И. А. Орлова. – СПб., 2002. – 216 с.
8. Сигов И. И. Региональная экономика (понятийный аппарат) / И. И. Сигов. – СПб., 2000. – С. 65–66.
9. Сталый розвиток / Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA.
10. Трофимова В. В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку / В. В. Трофимова // Інвестиції: практика та досвід, 2010. – №8. – С. 33- 37.
11. Brundtland Gro Harlem. Club de Madrid / G. H. Brundtland. Retrieved 23 February 2013. [Electronic resource]. – Access mode : http://www.clubmadrid.org/en/miembro/gro_harlem_brundtland/articulos.
12. Clark G. Evolution of the global sustainable consumption and production policy and the United Nations Environment Programme's (UNEP) supporting activities / G. Clark // Journal of Cleaner Production, Volume 15, Issue 6. – 2007. – P. 492-498.
13. Daly H. E. 1973. Towards a Steady State Economy / H. E. Daly. – H. E. San Francisco: Freeman. Daly, H. E. 1991. Steady-State Economics (2nd ed.). Washington, D.C.: Island Press. – 339 p.
14. Hughes B. Sustainable futures: policies for global development / B. Hughes, P. Johnston // Futures, Volume 37, Issue 8, October. – 2005. – P. 813-831.
15. Meadows D.H. The Limits to Growth / D. H. Meadows, J. Randers, and W.W. Behrens. – Universe Books, New York, NY. – 1972. – 161 p.
16. Onishi A. Futures of global interdependence (FUGI) global modeling system: Integrated global model for sustainable development / A. Onishi // Journal of Policy Modeling, Volume 27, Issue 1, February 2005. – P. 101-135.
17. World Commission on Environment and Development. "Our Common Future, Chapter 2: Towards Sustainable Development". Un-documents.net. Retrieved 2011-09-28. [Electronic resource]. – Access mode : <http://ecpd.si/index.php?page=about-sustainable-development>.

Statement of the problem and urgency. The urgency of the problem of sustainable development of the territory lies in the fact that in the condition of limited resources, it is impossible to meet the increasing needs of mankind, which can further lead to an unstable condition is not only the economic sphere, but also social, environmental and political. Sustainable development combines

three components of society – social, economic and environmental. The concept of sustainable development is balanced unity of society, economy and natural environment.

Also the reasons for the relevance of the concepts are: priority resources-research technologies defined economic benefits and the illusion of inexhaustibility of resources, inadequate pricing mechanism for natural resources that do not reflect their true cost and other.

The purpose of the article and our task was to study. The purpose and objectives of the article is the study of the theoretical foundations of the concept of sustainable development, the study of the interpretation of the essence of sustainable development, generalization of the components and principles of sustainable development in the region.

Summary. The concept of "sustainable development" was introduced in the world of science and policy by the Brundtland Commission as development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. This definition reflects the extensiveness of the current stage of development of mankind and the existence of resource constraints. Resource constraints are complex and are related not only to the limited actual mineral raw materials, but also with the interaction and mutual influence between interpositive and the biosphere.

In 1992 at the UN conference on environment and development in Rio de Janeiro this term was used "as the name of the new concept of the existence of all mankind. The concept of sustainable development was formulated as a way of overcoming a challenge for modern civilization environmental threats that existed in the form of a certain theory based risk perceived relatively narrow circle of scientists and politicians, and related to overpopulation, with the irreparable use of natural resources and environmental pollution".

In our opinion, the concept of sustainable development of the region can be interpreted as the latest concept of managed development, which determines

the necessity of forming a balance between economic, political, and cultural development needs of the region, taking into account environmental needs with the aim of protecting the interests of future generations and create a safer environment.

The concept of "sustainable development" defines the relationship and balance of economic, social, environmental, institutional and technological innovations components to maximize human well-being without complications opportunities for future generations.

Strategic imperatives of sustainable development of regions are : the revival of economic and industrial growth, the change in the quality of economic and social growth, the basic needs of the population, ensuring a consistent level of quality of life, the preservation and enhancement of the resource base, reorienting technology and managing risk, merging environment and Economics in decision making.

Conclusions and outcomes. Sustainable development of the region is a component of sustainable development and world development, and is formed on the pine study of economic, environmental and social goals and objectives. Management activities to ensure sustainable development is aimed at developments strategic decisions, providing for the establishment of such goals and strategies of behavior management, the implementation of which ensures their effective functioning in the long term and quickly adapt to the external environment.